

Sprawozdanie merytoryczne Sieć Obywatelska Watchdog Polska w 2021 roku

Cele Stowarzyszenia:

Celem Stowarzyszenia jest upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji oraz wspieranie działań monitorujących i edukacyjnych, w szczególności podejmowanych przez członków i członkinie Stowarzyszenia i osoby z nimi współpracujące, na rzecz zwiększenia przejrzystości i uczciwości życia publicznego, w tym:

- 1) działanie na rzecz swobodnego dostępu do informacji publicznej;
- 2) działanie na rzecz efektywnego, praworządnego, przejrzystego i otwartego na kontrolę obywatelską gospodarowania majątkiem publicznym i zarządzania politykami publicznymi;
- 3) wspieranie merytoryczne i finansowe osób i organizacji w sprawowaniu kontroli obywatelskiej;
- 4) podejmowanie działań na rzecz propagowania etyki życia publicznego i aktywności służących przeciwdziałaniu korupcji.

Dane dotyczące działalności Stowarzyszenia

W 2021 roku miały miejsce dwa Walne Zebrania Członkiń i Członków.

Pierwsze, 22 maja 2021 roku było posiedzeniem sprawozdawczo-wyborczym, podczas którego przyjęte zostały sprawozdanie finansowe i merytoryczne za 2020 rok oraz wybrany został Zarząd. Uzupelniony został także skład Komisji Etyki.

Drugie - Nadzwyczajne Walne Zebranie Członkiń i Członków - poświęcone zostało zmianom statutowym. Miało ono miejsce 5 września 2021 roku.

1. Sprawozdawczo-Wyborcze Walne Zebranie Członkiń i Członków z 22 maja 2021

Ze względu na stan epidemii, zgodnie z art. 10 ust. 1b i 1c, w związku z ust. 1e ustawy prawo o stowarzyszeniach - było zebraniem zorganizowanym w trybie zdalnym (Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii, o których mowa w ustawie z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób Dz. U. z 2020 r. poz. 1845).

W związku z upływającą kadencją Zarządu, wybrany został Zarząd na kolejne 4 lata. Do Zarządu weszły te same osoby, które skończyły kadencję. Prezesem wybrany został Szymon Osowski, a członkiniami Zarządu – Katarzyna Batko-Tołuć i Marzena Błaszczuk. Do Komisji Etyki, z uczestnictwa w pracach której zrezygnował Piotr Sołowij, wybrana została Anna Gryta. Poza tym Walne Zebranie Członkiń i Członków przyjęło sprawozdanie finansowe i merytoryczne za 2020 rok.

2. Nadzwyczajne Walne Zebranie Członkiń i Członków (NWZCC)

Podczas zebrania 5 września 2021 r. wprowadzono do statutu zmiany zaproponowane przez zespół ds. statutu. Zmiany dotyczyły:

- umożliwienia zwołania NWZCC przez członkinie i członków w przypadku braku możliwości zwołania NWZCC przez zarząd,
- doprecyzowania przepisów dotyczących głosowania podczas walnych zebrań - dodano regulację, że członkinie i członkowie mogą głosować wyłącznie osobiście,
- powiązania długości kadencji zarządu ze sprawozdawczo-wyborczym WZCC,
- wykreślenia przepisu, że przy równej liczbie głosów podczas głosowań na WZCC i NWZCC decyduje głos przewodniczącej/przewodniczącego zebrania.
- dodania do prerogatyw WZCC możliwości podjęcia decyzji o trwałym uszczupleniu zapasu finansowego. Do statutu wprowadzono także poprawki redakcyjne.

Ponadto w 2021 roku zarząd podjął uchwałę o powołaniu funduszu na wsparcie kontroli obywatelskiej.

Celem funduszu jest wsparcie kontroli obywatelskiej organizacji działających w Polsce. Zgodnie z Regulaminem wydatków 1% na fundusz przeznaczono 15% przychodów otrzymanych z 1%. W 2021 roku była to kwota 155 tysięcy złotych.

Skrócone podsumowanie działalności w 2021 roku

W 2021 roku musieliśmy zająć się nowymi, szybko i bez dyskusji wprowadzanymi ograniczeniami lub zagrożeniami dla jawności. Były to:

1. Tajemnica dyplomatyczna.
2. Zamknięcie teczek prokuratorskich dla dziennikarzy i obywateli.
3. Ograniczenie jawności eksperymentów na zwierzętach.
4. Stan wyjątkowy odcinający obywateli od informacji o tym, co dzieje się na granicy.
5. Wniosek Małgorzaty Manowskiej do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją szeregu przepisów ustawy o dostępie do informacji.

Poza tym obchodziliśmy 18 lat naszej działalności, co zaowocowało refleksją nad tym, kim jesteśmy jako Stowarzyszenie składające się z około 60 członkiń i członków. Co robimy, jak myślimy, jak jesteśmy różnorodni. Ukazała się seria 13 artykułów, która pokazała nasze różne twarze - ale zawsze związane z prawem do informacji.

Nasze działania w liczbach wyglądały następująco:

- **7 295 to liczba wszystkich wniosków o informację publiczną, które wysłaliśmy.** To o ponad 2000 mniej niż w rekordowym 2020 roku. Ta liczba w dużej mierze zależy od wysyłek do gmin (jest ich prawie 2 500), które seryjnie pytaliśmy dwa razy. Poza tym seryjnie pytaliśmy spółki miejskie, ministerstwa, nadleśnictwa i regionalne izby obrachunkowe. To kilkaset podmiotów za każdym razem. **W liczbie wszystkich wniosków kryje się liczba 263. To liczba indywidualnych wniosków do pojedynczych instytucji wysłanych przez nas w 2021 roku.** To o 100 mniej niż w 2020 roku.
- **1 240 - tyle spraw wpłynęło do naszej bezpłatnej poradni prawnej.** To nieco więcej niż w 2020 roku. Kolejne kilkaset to nieliczone przez żaden system porady telefonicznie.
- **178 – tyle wyroków zapadło w naszych sprawach w sądach administracyjnych** (147 na poziomie WSA, 31 na poziomie NSA). W 2020 było ich 55 Ale był to spadek z powodu spraw odwołanych w pandemii. Wcześniej było to około 150-160 spraw.
- **189 to liczba tekstów, które ukazały się na naszych stronach internetowych.** To liczba zbliżona do 2020 roku. Wtedy napisaliśmy 194 teksty.
- **20 to liczba webinarów i wydarzeń w Internecie,** które zorganizowaliśmy w ramach naszych stałych działań z zakresu edukacji obywatelskiej i pobudzania debaty publicznej
- **1000 to liczba osób,** które skorzystały z webinarów i wydarzeń online
- **645 to liczba wzmianek prasowych** na nasz temat w mediach. Jest to ponad 100% więcej niż w 2020 roku.
- **250 to liczba nowych osób,** które zaangażowały się w analizowanie dokumentów na sprawdzamyjakjest.pl
- **25 to liczba stanowisk i wypowiedzi** w debacie publicznej

Opis działań

Wybrane sprawy sądowe

2021 rok zdominowany został przez dwie sprawy, które wprawdzie nie zostały zakończone, ale angażowały naszą uwagę i środki. Obie mogą też przyczynić się do usunięcia z polskiego porządku prawnego lub znacznego osłabienia istotnych przepisów dotyczących sankcji za uchylanie się od nieudostępnienia informacji, relacji jawności i prywatności w przypadku osób pełniących funkcje publiczne oraz tego, które podmioty są zobowiązane do odpowiadania na wnioski o informację.

Wydatki ze środków publicznych – sprawa Lux Veritatis

Pierwsza sprawa to nasze prywatne oskarżenie wobec Fundacji Lux Veritatis, która od końca 2016 roku nie udzieliła nam informacji o wydatkach poczynionych przez nią ze środków publicznych. Sprawa toczyła się równolegle w sądach administracyjnych i w karnej izbie sądu powszechnego.

W sprawie administracyjnej sądy, w kolejnych sprawach, musiały wskazywać Fundacji, że jest podmiotem zobowiązanym do udzielenia informacji; że wnioskowana informacja stanowi informację publiczną; że jeśli Fundacja odmawia udostępnienia informacji ze względu na ochronę prywatności, to musi wydać decyzję, którą moglibyśmy skarżyć; że ochrona prywatności nie obejmuje informacji o tym do kogo trafiły pieniądze publiczne. Ostatnia sprawa administracyjna zagmatwała obraz, gdyż w kolejnym kroku Fundacja nie udostępniła nam informacji (tej samej, o którą staraliśmy się przez wiele lat i odmawiała jej z podanych wcześniej względów), wskazując na to, że jest to informacja przetworzona. W związku z tym musielibyśmy wykazać istotny interes publiczny. My wskazaliśmy, że jest to informacja prosta i interesu wykazywać nie musimy. Fundacja wydała decyzję, ale dostarczyła ją tylko nam, a nie pełnomocnikowi w sprawie. Zaskarżyliśmy bezczynność, uznając że decyzja nie dotarła. I w sądach zaczęła toczyć się sprawa dotycząca tej bezczynności. W pierwszej instancji przegrana przez nas, jednak sąd w ogóle nie odniósł się do skarżonego przez nas niewłaściwego doręczenia decyzji. Wyrok nie jest prawomocny.

W sprawie karnej sąd ustalał czy działania Fundacji od końca 2016 roku, i późna odpowiedź na tę część wniosku, na którą odpowiedź otrzymaliśmy – dotyczącą otrzymanych dotacji publicznych – była celowym uchylaniem się od udostępnienia informacji czy wynikiem splotu różnych okoliczności, działania zgodnego z prawem, w dobrej wierze. W 2021 roku odbyło się kilka rozpraw karnych. Prokuratura podejmowała działania po stronie oskarżonych, w sprawie wypowiedział się Zbigniew Ziobro – Prokurator Generalny, twierdząc że nie widzi przestępstwa, zabrali także głos europosłowie Solidarnej Polski, grupa Senatorów RP, Sędzia Trybunału Konstytucyjnego – Krystyna Pawłowicz. Zainteresowanie polityków Zjednoczonej Prawicy – rządzącej w Polsce w 2021 roku – wynikało z tego, iż Fundacja Lux Veritatis jest właścicielem Telewizji Trwam i Radia Maryja, dwóch mediów docierających do ich elektoratów. Dodatkowo, oba media przedstawiały nasze działania na rzecz jawności, jako atak na polskich katolików.

Sprawa w Trybunale Konstytucyjnym – możliwa zmiana przepisów

2021 rok zdominowała także sprawa wniosku Pierwszej Prezes Sądu Najwyższego, Małgorzaty Manowskiej, do Trybunału Konstytucyjnego, o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją RP, szeregu przepisów ustawy o dostępie do informacji publicznej. Negowane przepisy to zakres podmiotów zobowiązanych, czy np. to, czy takie podmioty, jak Polska Fundacja Narodowa, finansowana nie z budżetu, ale przez spółki skarbu państwa, powinny podlegać jawności. To właśnie ta Fundacja, w 2017 roku, przeprowadziła kampanię poniżania polskich sędziów. Wtedy właśnie większość rządząca podjęła pierwsze działania mające zmienić system dyscyplinarny dotyczący polskiego sądownictwa, który w 2021 roku stał się przyczyną całkowitego upadku praworządności w Polsce. Warto zaznaczyć, że celem statutowym Fundacji, miała być promocja Polski zagranicą.

Innym negowanym przepisem jest relacja jawności i prywatności dotycząca osób pełniących funkcje publiczne. Również te przepisy były przedmiotem wielkich kontrowersji politycznych, dotyczących jawności podpisów sędziów pod listami poparcia kandydatów do nowej Krajowej Rady Sądownictwa.

Kancelaria Sejmu twierdziła, że nie może podać nazwisk sędziów, którzy poparli kandydatów, ze względu na ochronę ich prywatności i kolizję z przepisami ustawy o wyborze nowej KRS. Ta ostatnia bowiem nie wskazywała, że należy te nazwiska opublikować. Naczelny Sąd Administracyjny wskazał, że brak nakazu nie jest zakazem. Ostatecznie nazwiska zostały opublikowane. Jawność informacji o tym kto podejmuje decyzje, kto otrzymuje nagrody w administracji, kto korzysta z publicznego majątku, to także standard, który jest negowany przez wniosek Pierwszej Prezes Sądu Najwyższego.

Do sądenia sprawy wyznaczony został skład, który został następnie dwukrotnie zmieniony. Sprawozdawcą została sędzia TK Krystyna Pawłowicz. Ta sama, która wypowiadała się w sprawie sprawy karnej z Lux Veritatis. Jeden z ocenianym przepisów – sankcja karna – będzie mieć znaczenie dla prowadzonej sprawy karnej. W wyniku decyzji Trybunału, może ona zostać usunięta z polskiego porządku prawnego. Posiedzenie Trybunału Konstytucyjnego zostało wyznaczone dwukrotnie i dwukrotnie odwołane. Za pierwszym razem (17 listopada 2021) na dzień przed posiedzeniem – ponieważ Sejm, któremu nie dano odpowiedniej ilości czasu, nie zdążył przygotować swojej opinii. Za drugim razem (15 grudnia 2021) zaraz po rozpoczęciu posiedzenia, gdyż nie stawił się przedstawiciel Sejmu z powodu kolizji z głosowaniami w Sejmie.

Wniosek Małgorzaty Manowskiej, to trzeci, podobny wniosek składany przez Pierwszych Prezesów Sądu Najwyższego. Za każdym razem wnioski były krytykowane. Pierwszy złożył Stanisław Dąbrowski 4 listopada 2013 roku. Następna Pierwsza Prezes Sądu Najwyższego, Małgorzata Gersdorf, wycofała część zarzutów z wniosku i uporządkowała pozostałe. Ostatecznie, w 2017 roku – gdy Trybunał Konstytucyjny wyznaczył rozprawę, wycofała wniosek wskazując iż „popieranie wniosku nie jest już celowe. Sprawa została bowiem dostatecznie wyjaśniona w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego. Jednolicie uznaje się, że prawo do informacji publicznej podlega ograniczeniu ze względu na prywatność osoby fizycznej, z wyłączeniem informacji dotyczących osób pełniących funkcje publiczne, mających związek z pełnieniem tych funkcji”. Apelowaliśmy wtedy do Pierwszej Prezes Sądu Najwyższego, Małgorzaty Gersdorf, wskazując na rolę Trybunału Konstytucyjnego i możliwość ograniczenia prawa do informacji. Gdy Małgorzata Manowska złożyła wniosek, wraz z innymi organizacjami także apelowaliśmy o wycofanie wniosku. Tym razem nieskutecznie. A sytuacja znacznie się zmieniła. O ile bowiem w poprzedniej sprawie zarówno Sejm, jak i Prokuratura Generalna złożyły opinie nie popierające wniosku, o tyle w przypadku wniosku Małgorzaty Manowskiej, obie te instytucje poparły większość zarzutów. Również Trybunał Konstytucyjny stracił w tym czasie niezależność.

Wspólnie z innymi organizacjami – Akcją Demokracja, Fundacją ePaństwo [obecnie Fundacja Moje Państwo] i Helsińską Fundacją Praw Człowieka podejmowaliśmy działania mające powstrzymać skutki potencjalnie niszczącej decyzji Trybunału Konstytucyjnego. Najpierw Fundacja ePaństwo i my (Sieć Obywatelska Watchdog Polska) wspólnie z ponad 100 organizacjami dwukrotnie złożyliśmy petycję podmiotów społecznych o wycofanie wniosku z Trybunału. Akcja Demokracja dołączyła z petycją wspierającą od 10 tys. obywateli i obywateli. Odpowiedź na nasze petycje była negatywna. Potem przygotowaliśmy opinię i organizowaliśmy zgromadzenia. Wszystkie organizacje czekały w gotowości przez cały 2021 rok – informując media, obserwując działania Rzecznika Praw Obywatelskich i tłumacząc co może być skutkiem decyzji Trybunału.

Opinia prawna w sprawie zasadności wniosku Pierwszej Prezes Sądu Najwyższego z 16 lutego 2021 roku (znak sądu najwyższego: bsa iv-4 11-1/21) o zbadanie z Konstytucją RP niektórych przepisów ustawy z dnia 6 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej. Autor: dr hab. Michał Bernaczyk. 14 grudnia 2021 roku.

https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/Opinie/Bernaczyk_SOWP_Opinia_sprawa_K_1_21.pdf

Petycja do Pierwszej Prezes Sądu Najwyższego o wycofanie jej wniosku do Trybunału Konstytucyjnego o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją szeregu przepisów ustawy o dostępie do informacji publicznej. 24 marca 2021 roku

[https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/petycja_logotypy_pdf\(3\).pdf](https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/petycja_logotypy_pdf(3).pdf)

Dostęp do kalendarzy prezesów Trybunału Konstytucyjnego – sprawa zakomunikowana polskiemu rządowi przez Europejski Trybunał Praw Człowieka

Poza tymi dwoma dominującymi nad 2021 rokiem wydarzeniami, pojawiły się też inne ważne sprawy.

Pierwsza to zakomunikowanie polskiemu rządowi przez Europejski Trybunał Praw Człowieka sprawy dotyczącej jawności kalendarzy osób pełniących funkcję Prezesa i Wiceprezesa Trybunału Konstytucyjnego, Julii Przyłębskiej i Mariusza Muszyńskiego (choć ten ostatni sprawował funkcję tylko przez część czasu, który nas interesował). Pytaliśmy o kalendarze 1 stycznia 2017 do dnia złożenia wniosku – 6 lipca 2017 roku. Trybunał odmówił, twierdząc, że nie jest to informacja publiczna, a polskie sądy administracyjne to potwierdziły. Wynika to z konsekwentnych orzeczeń sądów administracyjnych od co najmniej 2014 roku i twierdzenia, że kalendarze osób pełniących wysokie stanowiska w państwie to tylko dokumenty pomocnicze, techniczne i jako takie nie stanowiące informacji publicznej. My zaś argumentowaliśmy, że wiedza o działaniach osób decydujących o posunięciach Trybunału Konstytucyjnego i mających potencjalnie częste kontakty z partią rządzącą mają znaczenie z punktu widzenia kontroli społecznej i zachowania trójpodziału władzy. Przekazaliśmy też wydruk jednego z doniesień prasowych potwierdzających potencjalnie kontakty władz przekraczające standardy, które powinny obowiązywać w demokratycznym państwie prawa. Media donosiły bowiem o wizytach koordynatora służb specjalnych Mariusza Kamińskiego w siedzibie Trybunału Konstytucyjnego. Działo się to w okresie poprzedzającym badanie przez Trybunał konstytucyjność ustawy antyterrorystycznej i zasad stosowania kontroli operacyjnej. Z kolei wkrótce po objęciu funkcji, prezes Przyłębska zmieniła składy orzekające TK w kilkunastu sprawach, w tym właśnie dotyczącym uprawnień służb. Ostatecznie do merytorycznego zbadania sprawy nie doszło, gdyż wnioskujący o badanie sprawy przez Trybunał, Rzecznik Praw Obywatelskich, wycofał wniosek.

W naszej sprawie o kalendarze nie chodzi też o samo pozyskanie wiedzy o tym, co robiły osoby stojące na czele Trybunału Konstytucyjnego. Chodzi nam o dokument źródłowy. Różnica jest znacząca, gdyż nie zdaje wnioskodawców na interpretacje dokonywane przez podmioty odpowiadające na wnioski. W tej sprawie bowiem jeden z obywateli otrzymał następującą informację “Pan Mariusz Kamiński – koordynator służb specjalnych, w połowie stycznia złożył kurtuazyjną wizytę Pani Prezes Julii Przyłębskiej w siedzibie Trybunału. Celem wizyty było złożenie osobistych gratulacji z okazji powołania na Prezesa TK”. Taka informacja jest wysoce niewystarczająca w kontekście wagi

wizyt polityków w Trybunale. A automatyzm orzecznictwa sądów administracyjnych musi być negowany. Dlatego cieszy, że Europejski Trybunał Praw Człowieka przyjął naszą skargę. W swojej skardze wskazujemy naruszenie Art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

Nagrody – projawnościowy wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego

Sukcesem 2021 roku, który obudził nasze nadzieje na projawnościowe orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego, był też wyrok w sprawie jawności nagród osób wynagradzanych z pieniędzy publicznych. Do tej pory, również w wyniku wielu postępowań sądowych, udawało się zazwyczaj otrzymywać informację o nagrodach wypłacanych osobom podejmującym decyzje. Jednym słowem, z całej puli wypłaconych nagród, mogliśmy poznać tylko część kwot i nazwisk. Tymczasem nagrody, jako uznaniowa wypłata, mogą dawać możliwość do nadużywania władzy i nierównego traktowania wszystkich osób, które są lub nie są tak nagradzane. Są też wypłacane z pieniędzy publicznych, więc z mocy prawa powinny być jawne. W sprawie, która zakończyła się wyrokiem korzystnym dla jawności pytaliśmy o nagrody Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Naczelny Sąd Administracyjny (III OSK 930/21) przychylił się do naszych argumentów - w uzasadnieniu wskazał, że informacją publiczną jest informacja o majątku publicznym, a w skład tego majątku wchodzi wynagrodzenia wszystkich pracowników Ministerstwa, wraz ze wszystkimi składnikami tego wynagrodzenia. Tym samym, wysokość środków, wypłacanych pracownikom, jest informacją o gospodarowaniu środkami publicznymi. Dotyczy zatem spraw publicznych. Jawność publicznej gospodarki finansowej, jak zauważa sąd, jest jedną z gwarancji realizacji konstytucyjnego prawa do informacji publicznej.

Relacje samorządów z biznesem – jawność umów

Sukcesem zakończyła się też sprawa umowy podpisanej jako partnerstwo publiczno-prywatne pomiędzy samorządem Gdańsk a firmą Immo Park sp. z o.o., obejmująca budowę parkingów w centrum miasta. Zgody na ujawnienie szczegółów umowy miał nie wyrażać partner miasta, ze względu na ochronę tajemnicy przedsiębiorcy. Przez wiele miesięcy prowadziliśmy wymianę pism dotycząca zakresu jawności tej umowy. Sprawa nie trafiła do sądu administracyjnego, zakończyła się na etapie wymiany pism i skarżenia decyzji miasta do Samorządowego Kolegium Odwoławczego w Gdańsku. Dokumenty zostały opublikowane w Biuletynie Informacji Publicznej Miasta Gdańsk.

Sukcesem, po trzech latach, zakończyła się też sprawa jawności umowy sponsorskiej Szczecina z Netto sp. z o.o. Chodziło o to, ile spółka zapłaciła za to, że będzie sponsorem tytularnym hali widowiskowo-sportowej, czyli że nazwa Netto Arena będzie widniała na hali. Fragment umowy pomiędzy Netto sp. z o.o. a Gminą Miasto Szczecin, w którym strony uzgodniły finansowe warunki współpracy został zasłonięty (§9). Powodem miała być ochrona tajemnicy przedsiębiorcy. Sprawa sądowa rozpoczęła się od naszego wniosku z 9 stycznia 2018 roku. Jeszcze w 2020 roku Wojewódzki Sąd Administracyjny w Szczecinie orzekł (II SA/Sz 153/20), że ujawnienie informacji nie zagraża pozycji rynkowej spółki. Zawarcie umowy sponsorskiej, nie jest innowacją istotną na konkurencyjnym rynku. Nie ujawnia też informacji o budżecie na promocję, gdyż duża spółka jaką jest Netto sp. z o.o. podejmuje i inne działania na rzecz promowania swojej marki, a to jest tylko jedno z jej działań. Także konkurencja, na podstawie tego jednego kontraktu, nie odtworzy jakie stawki uzyskuje spółka od innych podmiotów. Kolejna umowa, ze stycznia 2021 roku była od początku jawna w całości. W tym

czasie ujawniono też kwotę z poprzedniej umowy. Za tę nazwę spółka będzie płaciła miastu 617 tys. rocznie, a w kolejnej umowie około 630 tys. rocznie

Monitoringi i ich skutki

Raport o stanie gminy

W 2020 roku prowadziliśmy monitoring debaty wokół raportów o stanie gminy. W jego efekcie podjęliśmy działania na rzecz uspołecznienia debaty wokół raportów. Wspólnie z Fundacją Pole Dialogu, pracowaliśmy z gminami nad wprowadzenie zmian do praktyki rozmowy wokół raportów. Zaczęliśmy działać pod koniec 2020 roku, w ramach projektu wspartego przez Open Society Foundations for Europe. Większość działań miała miejsce w 2021 roku.

Celem naszych działań było efektywniejsze wykorzystanie corocznego raportu do zainicjowania wspólnej dyskusji mieszkańców, radnych i władz na temat stanu gminy. W ramach projektu urzędnicy i urzędniczki oraz władze gminy uczestniczyły w szkoleniach poszerzających wiedzę i umiejętności w zakresie prawa, zasad partycypacji i angażowania mieszkańców czy prezentowania danych. Była to również okazja do wymiany doświadczeń dotyczących dobrych praktyk z innymi gminami, którym zależy na zaangażowaniu mieszkańców w proces tworzenia raportu.

W 2021 roku, ponownie podjęliśmy też monitoring raportów o stanie gminy. Tym razem analizowaliśmy jak jest tworzony.

Blokowanie na Facebooku

W 2021 roku toczyła się przed Sądem Okręgowym w Płocku sprawa Norberta Orłowskiego dotycząca zablokowania go na fanpejdżu przez Prezydenta Miasta Ciechanowa. Była to dla nas ważna sprawa precedensowa, związana z realizowanym dwa lata wcześniej (w 2019 roku), monitoringiem blokowania w mediach społecznościowych. To wtedy rozpoczęliśmy współpracę w tym zakresie z Helsińską Fundacją Praw Człowieka.

Dzięki wsparciu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, dziennikarz skierował do Sądu Okręgowego w Płocku powództwo, w którym wskazał, że blokada na Facebooku naruszyła jego dobra osobiste. Sieć Obywatelska Watchdog Polska złożyła w tej sprawie opinię przyjaciela sądu. W październiku 2021 roku Sąd oddalił powództwo. W ustnym uzasadnieniu Sąd przyznał, że sprawa dotyczyła ważnych wartości: swobody wypowiedzi, wolności, prawa dostępu do informacji publicznej, wolności wykonywania zawodu, które są przewidziane zarówno w Konstytucji, jak i dokumentach międzynarodowych. Jednak, zdaniem Sądu, jako że prezydent Ciechanowa prowadzi fanpejdż osobiście, a żaden pracownik miasta nie uczestniczy w prowadzeniu profilu, prezydent miasta był uprawniony do zablokowania dziennikarza. Sąd stwierdził także, że oznaczenie fanpejdża osoby

publicznej oznacza, że profil ten jest publicznie dostępny dla wszystkich oraz że swoboda wypowiedzi i prawo dostępu do informacji nie stanowią dóbr osobistych chronionych w art.23 i 24 Kodeksu cywilnego.

Opinia przyjaciela sądu złożona przez Sieć Obywatelską Watchdog Polska - <https://siecobywatelska.pl/wp-content/uploads/2021/06/Opinia-przyjaciela-Sad-Okregowy-w-Plocku.doc.pdf>

Wpływanie na kształt prawa i praworządność

Ważnym elementem naszych działań jest wpływanie na kształt prawa. W 2021 roku udało nam i Polsce osiągnąć wielki sukces w zakresie aktywnego udostępniania informacji publicznej.

Centralny Rejestr Umów

We wrześniu 2021 roku Sejm przyjął nowelizacje kilku ustaw, wprowadzające przepisy mające zapobiegać korupcji. Wprowadzono nowe przepisy nakazujące jednostkom sektora publicznego prowadzenie od 2022 rejestrów zawieranych umów i ich publikowanie w Biuletynie Informacji Publicznej. Dzięki naszym staraniom, Senat wprowadził zmiany do tych przepisów, polegające na stworzeniu jednego, centralnego rejestru. Jednostki sektora finansów publicznych mają do niego wprowadzać dane. Sam rejestr ma zaś umożliwiać matematyczne przetwarzanie danych. Ma to ogromne znaczenie dla możliwości analizy informacji przez służby państwowe, obywatelki i obywatele, dziennikarki i dziennikarzy, a także przedsiębiorców. Stanowi też oszczędność. Wiele rozproszonych rejestrów byłoby bardziej kosztochłonne, a korzyści społeczne byłyby znacznie mniejsze, niż w przypadku centralnego rejestru.

Przedstawienie Senatowi opinii do ustawy o zmianie ustawy kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. 6 października 2021 roku. <https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/Opinie/Opinia.pdf>

Opinia dla Sejmu do uchwały senatu do ustawy o zmianie ustawy kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. 11 października 2021 roku. [https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/Opinie/Opinia-dot_-CRU-11_10_2021\(4\).pdf](https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/Opinie/Opinia-dot_-CRU-11_10_2021(4).pdf)

Wkład do raportu Komisji Europejskiej dotyczącego praworządności

W marcu złożyliśmy wkład do raportu Komisji Europejskiej dotyczącego praworządności za 2020 rok. Zwracaliśmy w nim uwagę na kilka, podnoszonych przez nas od lat elementów:

- Tworzenie prawa. W tym zaś w szczególności niedokumentowanie wielu podejmowanych działań; odmawianie informacji o kluczowych decyzjach poprzez wskazanie, że są one dokumentami wewnętrznymi, roboczymi lub technicznymi; uznaniowość podmiotów zobowiązanych i sądów administracyjnych
- Zawieszenie porządkowania oświadczeń majątkowych i uznaniowe obejmowanie części z nich klauzulą „zastrzeżone”. Jawność deklaracji majątkowych premiera, ministrów i wiceministrów. Zgodnie z prawem są one jawne jeśli osoba sprawująca taką funkcję sama

zdecyduje się ujawnić majątek. Miała to zmienić przedwyborcza ustawa z 13 października 2019 roku, która utknęła w Trybunale Konstytucyjnym. Ostatecznie pod koniec 2020 roku TK uznał on, że niekonstytucyjność części jej przepisów, powoduje że cała ustawa nie może wejść w życie.

- Niejawność dwóch największych partii – Prawo i Sprawiedliwość oraz Platforma Obywatelska.
- Brak uregulowania sytuacji sygnalistów.
- Brak zasad regulujących zlecenie reklam mediom przez instytucje publiczne.
- Nieodpowiadanie na pytania niektórych dziennikarzy przez spółki skarbu państwa
- Niezależna sprawa wykreślenia z kodeksu karnego artykułu 212, dotyczącego sankcji karnej za znieśławienie.
- Niewybranie w terminie Rzecznika Praw Obywatelskich.
- Wykorzystywanie uprzywilejowanej pozycji przez Prezydenta RP do prowadzenia kampanii wyborczej w pandemii
- Organizowanie wyborów prezydenckich w maju 2020 roku, pomimo braku podstawy prawnej i szereg naruszeń dotyczących ochrony danych osobowych wyborów.

W kolejnych miesiącach zostaliśmy zaproszeni na spotkania konsultacyjne z przedstawicielami Komisji Europejskiej, a w listopadzie 2021 roku z Komisarzem ds. Wymiaru Sprawiedliwości i Konsumentów, Didier'em Reyndersem. Podczas spotkania podkreślaliśmy wagę ochrony praw obywateli i obywaterek przez sądownictwo, wskazując na nasze liczne sprawy dotyczące wydania danych ze spisu wyborców Poczcie Polskiej przez niektórych wójtów i burmistrzów bez podstawy prawnej. Na przykładach pokazaliśmy, że zarówno Prezes Urzędu Ochrony Danych Osobowych uchylił się od wskazania gminom, że przekazanie danych byłoby złamaniem prawa, jak też Państwowa Komisja Wyborcza uciekła się do wymijającego zajęcia się kwestią formalnego podpisu pod wnioskiem Poczty Polskiej. Prokuratorzy nie chcą wszczynać postępowań. I tylko sędziowie rejonowych sądów powszechnych mogą stanąć na straży praw obywateli nakazując wszczęcie postępowania.

Na spotkaniu z Komisarzem, zwróciliśmy też uwagę, że wiele nieprawidłowości nigdy nie zostałyby naświetlonych, gdyby nie aktywność społeczeństwa obywatelskiego. Biorąc pod uwagę główny cel raportu dotyczącego praworządności, należy bardziej wspierać działania organizacji społecznych. Żeby znaleźć skuteczne na to sposoby, należałoby przygotować i wdrożyć strategię na rzecz społeczeństwa obywatelskiego. Taki postulat znalazł się w raporcie jednej z europosłanek, Anny Donath, procedowanym w Komisji LIBE. Raport był dyskutowany w ostatnich miesiącach 2021 roku, a dzięki współpracy z Europarlamentarzystami udało nam się go rozwinąć o wyraźne wskazanie prawa do informacji jako podstawy do budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Wkład do raportu Komisji Europejskiej o stanie praworządności w 2021 roku. (8 marca 2021 roku)
<https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/Opinie/Wk%C5%82ad%20Watchdoga%20do%20raportu%20o%20praworz%C4%85dno%C5%9Bci%202021%20tlumaczenie.pdf>

Wybory Rzecznika Praw Obywatelskich

Na początku 2021 roku, społeczna kandydatka na Rzecznika Praw Obywatelskich, Zuzanna Rudzińska-Bluszcz, nie została wybrana przez Sejm po raz trzeci. Za trzecim razem jednak – po raz pierwszy pojawili się kontrkandydaci i większość rządząca – z pięciomiesięcznym opóźnieniem – zabrała się za wybór RPO. Społeczna kandydatka zrezygnowała z kandydowania po raz czwarty, uznając sposób wybierania Rzecznika za mający niewiele wspólnego z rangą tego stanowiska i wartościami konstytucyjnymi. Przez kolejne miesiące większość rządząca na siłę próbowała wybrać kandydatów nie spełniających podstawowych zasad niezależności lub kompetencji, jednak uniemożliwił jej to Senat, w którym przewagę miała opozycja. W tym czasie także, zależny od większości rządzącej Trybunał Konstytucyjny orzekł o zakończeniu możliwości sprawowania funkcji przez poprzedniego Rzecznika, w czasie gdy jeszcze nie wybrano nowego. Obywatele mieli zostać bez Rzecznika. Wraz z innymi organizacjami społecznymi nieustająco podnosiliśmy tę kwestię. W efekcie presji społecznej i medialnej, większość rządząca zaakceptowała kompetentnego i niezależnego kandydata opozycji, prof. Marcina Wiącka. Udało się ochronić zasady Konstytucji.

Organizacje społeczne skupione w Akcji Nasz Rzecznik, której byliśmy liderem przez wiele miesięcy, postanowiły zbudować oddolną inicjatywę trwale wspierającą urząd Rzecznika Praw Obywatelskich. Tak, aby sytuacja prób marginalizowania lub uzależnienia tego stanowiska, nigdy w przyszłości nie miała miejsca – nie tylko w czasie wyborów, ale też na co dzień. Inicjatywa ta została powołana przy Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych. Zajęła się monitorowaniem procesu uchwalania budżetu dla Rzecznika, tego jak instytucje publiczne odpowiadają na wystąpienia generalne Rzecznika oraz pracą w zespołach, które wypracowują postulaty dotyczące systemowych problemów i ich priorytetów.

Strona Akcji: naszrzecznik.pl oraz oświadczenie organizacji społecznych w sprawie przejęcia urzędu Rzecznika Praw Obywatelskich przez większość sejmową (16 kwietnia 2021 roku) <https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/Opinie/Oswiadczenie%20RPO%202021.pdf>

Zakup gazet regionalnych przez spółkę skarbu państwa

Na początku roku koncern paliwowy PKN Orlen, w którym skarb państwa wprawdzie posiadał tylko 27% udziałów, ale miał decydujący głos jako największy udziałowiec, zakupił od koncernu medialnego Polska Press sieć gazet regionalnych i drukarni, z których korzystały też inne tytuły. Ta informacja była już znana pod koniec 2020 roku, jednak to w 2021 Urząd Kontroli Konkurencji i Konsumentów wyraził zgodę na ten zakup. Organizacje społeczne zwróciły się do Rzecznika Praw Obywatelskich (którym wówczas był jeszcze prof. Adam Bodnar, sprawujący swoją funkcję po zakończeniu kadencji, a przed zakończeniem jego służby przez Trybunał Konstytucyjny zależny od władzy) o zaskarżenie tej zgody. Byliśmy jedną z apelujących organizacji, a w naszym wniosku zwracaliśmy uwagę na to, że PKN Orlen będzie pełnił rolę wydawcy oraz prowadził działalność gospodarczą w związku z przejściem na własność drukarni, z których korzystają inne tytuły prasowe. Zwracaliśmy uwagę na standardy międzynarodowe związane z wolnością mediów, ale także na art. 14 Konstytucji RP - Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność prasy i innych środków społecznego przekazu. Z tego zaś wynika, że wyklucza się istnienie jakichkolwiek mediów prawnie podporządkowanych rządowi i przez niego kontrolowanych.

Rzecznik Praw Obywatelskich zaskarżył decyzję Urzędu, a sąd zawiesił przejęcie prasy przez PKN Orlen. W praktyce jednak – spółka została przejęta, wymieniono redaktorów naczelnych, a z pracy zaczęli odchodzić kolejni dziennikarze.

Wniosek do Rzecznika Praw Obywatelskich dotyczący zaskarżenia decyzji Prezesa UOKiK nr DKK-34/2021 z dn. 05.02.2021 r.
https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/Opinie/Wniosek_do_RPO_Orlen.pdf

Ochrona sygnalistów

Pod koniec 2021 roku polski rząd przygotował projekt ustawy o ochronie osób zgłaszających naruszenia prawa z 14 października 2021 r. Ta ustawa, na około dwa miesiące przed upłynięciem terminu implementacji Dyrektywy o ochronie osób zgłaszających naruszenia prawa Unii miała wdrażać jej przepisy. Wspólnie z Fundacją „Akademia Antykorupcyjna”, Fundacją im. Stefana Batorego, Helsińską Fundacją Praw Człowieka, Instytutem Spraw Publicznych i Niezależnym Samorządnym Związkiem Zawodowym Solidarność 80, złożyliśmy opinię w ogłoszonych przez rząd konsultacjach.

Wskazywaliśmy na to, że przygotowanie rządowego projektu i etap jego konsultacji nastąpił bardzo późno, jeśli weźmie się pod uwagę, że Dyrektywa UE została przyjęta 23 października 2019 r. Jednocześnie bardzo krytycznie odnieśliśmy się do faktu, że za tę opieszałość zapłacić mieliby pracodawcy, którzy otrzymali bardzo krótki, dwutygodniowy termin dostosowania się do wymogów ustawy w zakresie przygotowania wewnętrznych procedur sygnalizowania. Co więcej, zgodnie z ustawą, przygotowanie procedur miałyby być poprzedzone konsultacjami ze związkami zawodowymi i reprezentacją pracowniczą. Niewdrożenie procedur z kolei miałyby być zagrożone sankcjami karnymi.

Krytykowaliśmy także, że przez blisko dwa lata nie podjęto ze strony rządu żadnych działań informacyjnych, które mogłyby podnieść świadomość pracodawców na temat czekających ich obowiązków, a także zbudować bardziej pozytywny wizerunek sygnalistów w społeczeństwie. W efekcie wiele podmiotów jest obecnie zaskoczonych zapowiedzią nowych regulacji i z miejsca traktuje nowe obowiązki z niechęcią.

Inną kwestią podnoszoną w naszej opinii był brak zakorzenienia Projektu w istniejącym doświadczeniu sygnalistów w Polsce, nagłaśnianym przez media i związanym z działalnością organizacji społecznych. Szereg ujawnionych dzięki pracownikom łamiącym zмовę milczenia głośnych przypadków nadużyć nie znalazłoby się w obszarze oddziaływania projektu. Nieobjęci zakresem ustawy pozostaną sygnaliści pracujący w służbach mundurowych, dzięki którym wyszły na jaw afery związane z mobbingiem w polskiej armii czy zawyżonymi kwotami zamówień dla służby więziennej. Co więcej projekt całkowicie wyłączył stosowanie przepisów ustawy do ochrony informacji niejawnych.

W końcu zaś krytycznie oceniliśmy przepis, zgodnie z którym przepisów ustawy o ujawnianiu publicznym częściowo nie stosuje się, jeżeli przekazanie informacji następuje bezpośrednio do prasy.

Stanowisko Fundacji „Akademia Antykorupcyjna”, Fundacji im. Stefana Batorego, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Instytutu Spraw Publicznych, Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego

sieć obywatelska
WATCHDOG[^]

Solidarność 80 oraz Sieci Obywatelskiej Watchdog Polska w konsultacjach projektu ustawy o ochronie osób zgłaszających naruszenia prawa z 14 października 2021 r. (17 listopada 2021 roku)
https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/Opinie/stanowisko_17_11_2021.pdf

Krajowy Plan Odbudowy

Złożyliśmy też opinię do Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności w części dotyczącej cyfryzacji. Jak wskazywaliśmy, skoro planowane jest wdrożenie elektronicznego obiegu faktur w obrocie gospodarczym to należałoby wykorzystać tę zmianę do zwiększenia przejrzystości i zapobiegania korupcji. Postulowaliśmy upublicznienie faktur wystawianych dla jednostek administracji, stworzenie centralnego rejestru faktur, w którym obywatele będą mogli zobaczyć wydatki poszczególnych gmin i jednostek organizacyjnych oraz obowiązkowe upublicznienie faktur w systemie przy realizacji zamówień publicznych. Częściowo, choć nie w związku z elektronicznym obiegiem faktur, podobne postulaty zostały spełnione przez Centralny Rejestr Umów.

Ponadto wskazaliśmy, że częścią wdrażania Krajowego Planu Odbudowy powinno być utworzenie bazy danych pozwalających na przejrzyste zaprezentowanie dotacji przyznawanych przez państwo. Taka baza danych zwiększyłaby transparentność systemu, ułatwia uzyskanie informacji i pozwala w jednym miejscu zgrupować dane dla urzędników, obywateli, analityków i naukowców.

Wkład do Krajowego Planu Odbudowy i Budowania Odporności złożony przez formularz konsultacyjny. 1 kwietnia 2021 roku.
<https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/Wk%C5%82ad%20Watchdog%20Polska%20do%20Krajowego%20Planu%20Odbudowy.pdf>

Ustawy ograniczające jawność – opiniowanie

2021 roku był bezprecedensowy pod kątem ataku na jawność.

Stan wyjątkowy był bezprecedensowy pod względem ataków wymierzonych w jawność. Wprowadzono stan wyjątkowy na granicy z Białorusią, w związku z którym odcięto dostęp do informacji. W tym wypadku zajmowaliśmy się głównie monitorowaniem konsekwencji stanu wyjątkowego. Przekonaliśmy się, że w przypadku wniosku o informację, stosunkowo rzadko powoływano się na ograniczające przepisy, natomiast realnym problemem były odpowiedzi nie przekazujące żadnych istotnych informacji.

Jeśli jednak chodzi o inne ustawy, ograniczenia okazały się poważne.

Pierwszym takim ograniczeniem były zmiany w ustawie o służbie zagranicznej, w której wprowadzono **pojęcie „tajemnicy dyplomatycznej”**. Z próbami wprowadzenia takiej tajemnicy, która za każdym razem definiowana jest nieostro i bez narzucania procedur, zmagamy się od 2011 roku. Poprzednimi propagatorami takiej tajemnicy byli zatem politycy Platformy Obywatelskiej. Udało się to jednak dopiero politykom Prawa i Sprawiedliwości, przy otwartym poparciu Radosława

Sikorskiego, Europosła z Platformy Obywatelskiej, który poparł to rozwiązanie podczas dyskusji Komisji Spraw Zagranicznych i Unii Europejskiej w Senacie. Zgodnie z nową definicją tajemnicą dyplomatyczną stają się informacje, z którymi członek służby zagranicznej zapoznał się w związku z pełnieniem obowiązków i które ze względu na dobro służby zagranicznej mogły być udostępnione wyłącznie osobom do tego uprawnionym, a ich ujawnienie mogłoby szkodzić polityce zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej i naruszać jej wizerunek międzynarodowy.

Jako, że definicja ta jest bardzo szeroka, a za ujawnienie tajemnicy dyplomatycznej urzędnik odpowiada służbowo i karnie, wskazywaliśmy na potężny efekt mrożący. Co więcej, obawialiśmy się, że jeśli urzędnik będzie miał do wyboru po prostu nie udostępnić informacji, powołując się na tajemnicę dyplomatyczną lub nałożyć odpowiednią klauzulę z użyciem czasochłonnych procedur, może mieć pokusę wybrania pierwszego reżimu. I w ten sposób nie tylko ograniczy dostęp do informacji, ale też potencjalnie zwiększy zagrożenie ujawnieniem nieodpowiednio zabezpieczonych dokumentów, które faktycznie powinny być utajnione i zabezpieczone. Dodatkowo nie obowiązują żadne terminy jak długo można danej informacji nie udostępniać, a uznaniowy charakter tego „utajniania” może spowodować, że coś jest tajne według jednego urzędnika, a według drugiego już nie. Przepisy zostały przyjęte.

W tej sprawie wystaliśmy opinię do posłów, przygotowaną przez prof. Michała Bernaczyka. 12 lutego 2021 roku.

https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/Opinie/Tajemnica_dyplomatyczna_12022021.pdf

Z kolei w przypadku innej zmiany ustawowej, w zakresie przepisów karnych, wprowadzono przepis, zgodnie z którym **dostęp do zakończonych prokuratorskich postępowań przygotowawczych możliwy ma być tylko dzięki zgodzie prokuratora**. To zmiana niezwykle szkodliwa dla praworządności. Prokuratura zależna jest obecnie od polityków. W wielu sprawach mających znaczenie dla rządzących polityków postępowania kończą się na etapie przygotowawczym. Nasza organizacja widzi to na poziomie spraw dotyczących przekazania danych ze spisów wyborców Poczcie Polskiej bez istnienia podstawy prawnej upoważniającej tę firmę do przeprowadzenia wyborów. Na 200 zawiadomień do prokuratury, tylko jedna wszczęła postępowania. Zaś gdy sądy nakazały je przeprowadzić, z akt wynika, że często prokuratury nie sprawdzają w ogóle podstaw do podjęcia decyzji o przekazaniu danych i procesów decyzyjnych, które miały miejsca w urzędzie. Przesłuchuje się osoby z obsługi, które wysłały maila lub go otrzymały – informatyków, pracowników administracyjnych, osoby na zastępstwie, ale nie wójtów i burmistrzów. Nie sprawdza się czy w tej sprawie zasięgnięto opinii inspektorów danych osobowych oraz czy wójtowie i burmistrzowie zasięgaliby jakichkolwiek opinii, a także dlaczego zignorowali ostrzeżenia które otrzymali od organizacji społecznych. Te zaniedbania prokuratorów mogłyby być przedmiotem oceny mediów i organizacji społecznych. Jednak, w wyniku wprowadzenia nowych przepisów, podmioty te będą odcięte od informacji pozwalającej sprawdzać konkretne przypadki. Wcześniej można było zawnioskować i spis treści materiałów z postępowania przygotowawczego na wniosek o informację otrzymać odpowiednie materiały.

W sprawie silny głos zabarała Naczelna Rada Adwokacka, do której uwag się przychyliiliśmy.
<https://siecobywatelska.pl/drugie-czytanie-projektu-ustawy-zamykajacej-jawnosc-teczek-prokuratorskich/> 15 marca 2021 roku.

W końcu zaś problemem okazała się ustawa o zmianie ustawy o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych. W tej sprawie wspieraliśmy organizacje chroniące prawa zwierząt wskazując na konieczność ich udziału w postępowaniach dotyczących wydawania **zgód na eksperymenty** na zwierzętach oraz **jawności dokumentacji związanej z tymi postępowaniami**. O ile udało się zrealizować ten pierwszy postulat, o tyle drugo – dotyczący jawności postępowań – został odrzucony przez Sejm.

Opinia Sieci Obywatelskiej Watchdog Polska oraz Fundacji Prawnej Ochrony Zwierząt Lex Nova dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych. 30 sierpnia 2021 roku.

<https://bip.siecobywatelska.pl/userfiles/file/Opinie/OPINIA-PRAWNA-Doswiadczenia-jawnosc-udzial-organizacji.docx.pdf>

Edukacja obywatelska

W zakresie edukacji obywatelskiej, w 2021 roku pojawiło się wiele nowości.

Poniedziałek z wyrokiem – edukacja o orzecznictwie sądowym

Przez cały rok publikowaliśmy artykuły, promowane w mediach społecznościowych – zatytułowane „Poniedziałek w wyrokiem”. Co poniedziałek przedstawialiśmy jeden, wybrany wyrok sądu dotyczący prawa do informacji.

(Bez)Nadzieja małej gminy – kurs dla osób chcących lokalnej praworządności

Przez kilka miesięcy prowadziliśmy kurs internetowy (Bez)Nadzieja małej gminy, do którego zaprosiliśmy osoby działające lokalnie i chcące dowiedzieć się więcej o funkcjonowaniu gminy, a także porozmawiać z innymi o największych wyzwaniach, jakie spotykają w swojej działalności. Kurs stanowiło 12 wieczornych webinarium, podczas których poruszano tematy takie jak - zasady jawności i praworządności w Polsce; skargi, wnioski, petycje; inicjatywa lokalna; fundusz sołecki; prawa i obowiązki radnego; budżet gminy; nadzór nad działaniem gminy - rola wojewody i Regionalnej Izby Obrachunkowej; zasady organizowania i przebiegu gminnych sesji oraz komisji; funkcjonowanie jednostek pomocniczych w gminach; zarządzanie gminą; planowanie przestrzenne; polityka śmieciowa. Do prowadzenia webinarium zaprosiliśmy własnych i zewnętrznych ekspertów-praktyków i ekspertki-praktyczki. Jako, że na kurs przyjęliśmy ponad 100 osób, grupa została podzielona na mniejsze podzespoły. Opiekowali się nimi członkowie i członkinie naszej organizacji. W tych podzespołach odbywały się dyskusje, podczas których osoby uczestniczące dzieliły się swoją wiedzą i doświadczeniami. W lecie grupa zdecydowała o samodzielnym zorganizowaniu spotkania podsumowującego u dwóch uczestniczek. Tak więc wspólnie z grupą, na podstawie jej doświadczeń, wypracowaliśmy nową formę edukacji.

Szkoła Inicjatyw Strażniczych – kurs dla lokalnych watchdogów

W 2021 roku, z powodu niepewności związanej z pandemią, nie zorganizowaliśmy Szkoły Inicjatyw Strażniczych, która wymaga spotkań stacjonarnych, ale rozpoczęliśmy rekrutację do VI Szkoły Inicjatyw Strażniczych dla województw z Polski Zachodniej, Północno-Zachodniej i Południowo-Zachodniej. Z ponad 100 zgłoszeń wybrane zostały 22 osoby, które najlepiej odpowiadały profilowi strażnika – osoby zainteresowanej działaniem władzy i gotowej zachować niezależność od władzy, nie stawać do wyborów, działać jawnie, rzetelnie i na rzecz dobra wspólnego. Jeszcze w 2021 roku zorganizowaliśmy pierwsze spotkanie on-line, jednak kolejne spotkania, w tym stacjonarne, zaplanowane zostały na 2022 rok.

Współpraca z Fundacją Edukacja dla Demokracji – seminarium o strażnictwie

Ważnym wydarzeniem był też warsztat o organizacjach strażniczych zorganizowany we współpracy z Fundacją Edukacja dla Demokracji w ramach programu Aktywni Obywatele - Fundusz Regionalny. Warsztat miał formę online i miał za zadanie zsieciować środowisko strażnicze. Jednak z naszego punktu widzenia, znacznie bardziej istotnym zyskiem, było to że udało się opowiedzieć czym różni się działalność lokalnej organizacji strażniczej od działań innych organizacji. Opowiedzieliśmy to ustami naszych członkiń z Miasta Obywatelskiego Lubartów, członka z Fundacji Wolności i absolwenta Szkoły Inicjatyw Strażniczych z Naszego Miasta Stalowa Wola. Jest to wydarzenie o tyle ważne, że od lat obserwujemy brak odpowiedniego finansowania, którego mogłoby wzmacniać działania takich organizacji. W 2021 roku, dzięki wysokim wpływom z 1% i naszej lepszej sytuacji finansowej rozpoczęliśmy budowanie programu dotacyjnego. Mając materiał (nagranie) z dyskusji pomiędzy organizacjami strażniczymi, mamy nadzieję na pojawienie się kolejnych, dobrze zaprojektowanych, programów dotacyjnych lub darczyńców gotowych przeznaczać środki na ten cel.

Webinaria i live'y

Przeprowadziliśmy też 8 otwartych webinarów lub live'ów dotyczących bieżących wydarzeń. Większość z nich była tłumaczona na Polski Język Migowy, co także zostało wprowadzone do standardów naszej edukacji – zwłaszcza tej powszechnie dostępnej.

Przed debatami nad raportami o stanie gminy, przeprowadziliśmy webinarium zatytułowane "Debata nad raportem o stanie gminy - prawo, praktyka, inspiracje".

Na 6 września 2021 roku, z okazji 20-lecia ustawy o dostępie do informacji publicznej przeprowadziliśmy live „Jak cyfryzacja pomaga jawności?”, podczas którego przyjrzelśmy się temu jak zmieniły się warunki zapewniania dostępu do informacji po 20 latach obowiązywania ustawy.

Z kolei 28 września dyskutowaliśmy „Czy w Polsce jest co świętować w Międzynarodowym Dniu Prawa do Informacji?”.

Na początku września powodzeniem cieszył się też live „Fundusz sołecki bez tajemnic”.

Z okazji otwarcia dwóch projektów przeprowadziliśmy dwie dyskusje on line – „Lokalnie dociekliwi - o jawności i roli watchdogów w Polsce” oraz „Jawność w procesie stanowienia prawa”.

Na fali zainteresowania szkołą poprowadziliśmy live „Lekcja jawności, czyli prawo do informacji w szkole”, a w przededniu wejścia w życie przyjętej w 2021 roku ustawy o otwartych danych postanowiliśmy przybliżyć ją naszym odbiorcom „Ustawa o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego - co nam daje?”.

Poradnictwo

W 2021 r. do internetowej poradni prawnej porady.siecobywatelska.pl prowadzonej przez Sieć Obywatelską Watchdog Polska zgłosiło się 690 osób, rejestrując łącznie 1260 spraw. To o ok. 240 więcej niż w 2020 roku.

919 ze zgłoszonych spraw dotyczyło dostępu do informacji publicznej. W pozostałych przypadkach chciano uzyskać poradę dotyczącą funduszu sołeckiego, uprawnień radnych, blokowania mieszkańców na gminnych mediach społecznościowych oraz innych praw mieszkańców. W ok. 120 przypadkach nie byliśmy w stanie pomóc, ponieważ pytania wychodziły poza zakres naszego poradnictwa.

Najczęstszym problemem dotyczącym dostępu do informacji, z jakim zgłaszali się klienci poradni, było uznanie przez urzędy, że żądane przez wnioskodawcę dane nie są informacją publiczną (13% spraw, z czego w 3% wszystkich zgłaszanych spraw pojawił się problem „dokumentu wewnętrznego”). Równie często klienci poradni mieli trudności z uzyskaniem odpowiedzi na wniosek, ze względu na uznanie informacji, o którą wnosili, za przetworzoną (12% zgłaszanych do poradni spraw). Zgłaszały się do nas również osoby, które chciały się po prostu upewnić, czy przygotowany przez nie wniosek jest poprawny i nie napotkają powyższych problemów (9% spraw).

Naszyc klientów i klientki najbardziej interesowały tematy związane z funkcjonowaniem instytucji publicznych (44% spraw) np. audyty i kontrole czy obsługa prawna oraz wydatkowaniem środków publicznych (25% spraw) np. przyznawanie nagród czy treść zawieranych umów.

Prosząc o poradę prawną, pisały do nas zarówno osoby indywidualne, grupy nieformalne, przedstawiciele organizacji pozarządowych, dziennikarze, radni, jak i urzędnicy.

Najchętniej kontrolowanymi przez klientów naszego poradnictwa instytucjami publicznymi były urzędy gmin, miast i powiatów (ponad połowa zgłoszonych do poradni w 2021 roku spraw). Zdecydowanie rzadziej pytano spółki komunalne czy skarbu państwa, sądy, ministerstwa, szkoły czy policję.

Koalicje

W 2021 rozpoczęliśmy stałą współpracę z CASE ([Coalition Against SLAPP in Europe](https://www.case-europe.org/)). Informowaliśmy czym są pozwy przeciw partycypacji publicznej, czyli SLAPP. W Polsce głośnym echem odbiła się sprawa twórców Atlasu Nienawiści, którzy zostali pozwani przez kilka powiatów za umieszczenie na stronie <https://atlasnienawisci.pl/> informacji o przyjęciu przez powiaty uchwał dotyczących Samorządowej Karty Praw Rodziny lub uchwał wyrażających sprzeciw wobec ideologii LGBT. Nagłaśnialiśmy konkurs Anty-SLAPP zorganizowany przez CASE, w którym konkurowały ze sobą

firmy, korporacje oraz politycy z całej Europy, którzy najczęściej pozywają obrońców praw człowieka, aktywistów lub dziennikarzy. Zachęcaliśmy do podpisania petycji skierowanej do Komisji Europejskiej o podjęcie działań przeciw SLAPP.